

Politiska bref. Den 22 oktober 1891.

Vardagstryck



National Library
of Sweden

Politiska Bref.

Den 22 Oktober 1891.

Tullregeringen och försvaret.

Den 8 Februari 1888 beslöt Första kammaren med 73 röster mot 59 tull på råg, och samma dag fattade Andra kammaren med 114 ja mot 104 nej samma beslut. Sedan omröstningsresultatet i Andra kammaren blifvit känt och en mängd ledamöter anmält reservation, begärde hr Ahlström ordet och yttrade:

»Till den afgifna enkla reservationen beder jag blott få foga den anmärkning, att de i båda kamrarne företagna omröstningarna ådagalagt, att utgången af denna fråga skulle hafva blifvit en helt annan, derest Stockholms stad varit representerad af de personer, som vid valet erhöilo de valberättigades med stor pluralitet gifna förtroende, och icke af andra, som ej erhållit röstpluralitet, men förklarats vara lagligen valda.»

Ja, i stället för 24 rösters öfvervigt för rågtullen, skulle denna då hafva blifvit i gemensam votering förkastad med 20 rösters öfvervigt på nej-sidan.

Så gick det till vid det nya systemets kyrkotagning.

Samma dags förmiddag hade på »arenan» sammanträffat en landshöfding (ledamot af Andra kammaren), en bruksegare (ledamot af Första kammaren) och en af de tjugutvå på Stockholmsbänken. Dem emellan uppstod då följande samtal:

Landshöfdingen: Om man åtminstone kunde få någon lindring i den förskräckliga mjöltullen.

Bruksegaren: Ja, den är ännu orimligare än allt det andra, så orättvist än det också är. *Tjugotvåan*:* Nej, mine herrar, det är allt fullkomligt misstag. Verkliga förhållandet är, att *mjöltullen blifvit satt för låg.*

Landshöfdingen och bruksegaren brusto båda ut i ett utrop af häpnad; en sådan tulltro hade de ej väntat, icke ens hos någon mjölnare.

Tjugotvåan (i öfverlägsen ton, med stirrande blick): Jag har mycket noga satt mig in i denna fråga; jag beklagar att jag ej kan uppträda från min plats på Stockholmsbänken och utreda den.

Hvarföre kunde han ej göra det? I följd af den allra subtilaste grannligheten: han hade nämligen också plats på statsrådsbänken, i egenskap af det nya systemets, den patriotiska tullregeringens *krigsminister*.

Det synes oss icke vara för tidigt att nu företaga en granskning af hvad en man, som på sådant sätt i ett enda drag med lejonklot markerade sin begäfnings för det politiska lifvet, sedermera uträttat. Men, som ämnet är ganska omfattande, ehuru visserligen ej till den grad att det »kräfver volymer», anse vi oss böra fördela vår historik på ett antal kanske ett halft dussin smärre artiklar, hellre än att trötta med all denna tröstlöshet i ett oafbrutet sammanhang.

I.

Volontärinstitutionen.

När regeringen 1877 begärde anslag till två volontärskolor (Vadstena och Karls-

* »En tjugutvåa», »en af tjugutvåorna» är den ännu populära benämningen på dessa politiskt försvarslöse ledamöter af Andra kammaren.

borg), anslag riksdagen visserligen medel blott till *en*, men detta långt ifrån i följd af någon obenägenhet mot sjelfva saken. Tvärtom erkände den »vigten af att våra trupper så vidt möjligt är, varda försedda med tillräckligt och väl utbildadt underbefäl», och förklarade sig anse de föreslagna volontärskolorna vara »ett godt medel» för främjandet af detta mål. Men den hade ej i det d. v. volontärantalet funnit anledning att förmoda en sådan tillökning af volontärerna, att två skolor skulle vara redan »för de *närmaste* åren behöfliga». K. M:t fick således ett ganska tydligt löfte att, när *behof* visade sig, riksdagen skulle bevilja ökad anslag.

Snart erkändes volontärinstitutionen vara en af de viktigaste förbättringarna i vårt försvarsväsen sedan årtionden tillbaka. Personer, som skickat sina söner till skolan i Karlsborg, vitnade i riksdagen eftertryckligt och varmt till förmån för volontärinstitutionen — personer, som eljest icke röjt någon entusiasm för krigsstyrelsens planer, utan fasthellre landtmannens skepticism i dylika fall och benägenhet att vända mer än en gång på kronans liksom på sina egna styfrar.

Tydligen hade man i voluntariatet ett fruktbart uppslag till försvarets förbättring och en förträfflig anvisning om rätta riktningen för fortsatt arbete på försvarsfrågans lösning.

Men så kom högsta domstolens utslag, som gaf 22 icke valde Stockholmsbor »juridisk» rätt att rösta i Andra kammaren. K. M:t, som året förut, *innan* riksdagen ännu fattat beslut om lifsmedelsbeskattningen, funnit sig af sin »konungsliga pligt manad» att låta nationen genom nya val till Andra kammaren uttala sig om den »i landets beskattningsförhållanden och näringslif djupt ingripande frågan om öfvergång till annat tullsystem än det nu rådande», och derföre upplöste Andra kammaren — K. M:t ville deremot icke nu, då Stockholms stad skulle blifva orepresenterad, då 22 röster skulle fräntagas den mening, som folket på K. M:ts uppmaning uttalat, och 22 röster tilläggas den mening, mot hvilken folket uttalat sig, upplösa riksdagen. Den politiska historien vet ej att omtala ett enda liknande exempel på ett sådant förfaringsätt.

Och sålunda fingo vi till krigsminister den person, vi känna från det nyssnämnda samtalet på »arenan». En af hans första åtgärder var ett våldsamt hugg mot volontärinstitutionen.

När hr Palmstierna kom till styret, gjorde han den förmodligen i hans tanke lika märkvärdiga som förfärliga upptäckten, att anslaget till volontärskolor öfverskridits. I andras ögon hade upptäckten hvarken den ena eller andra egenskapen. För riksdagen var det hvarken någon *upptäckt*, ty riksdagen visste det redan ur 1887 års statsrevisorers berättelse eller någon *märkvärdighet*, eftersom hvar och en begriper att föremålets art icke medgifver en strikt beräkning af kostnaden, slutligen ej heller någon *förskräcklighet*, emedan riksda-

gen just af nämnda skäl och fullt afsigtligt beviljat anslaget i sådan form (»förlagsanslag»), att *K. M:t egde att, så långt behofvet kräfver, öfverskrida dess nominella belopp*.

Ehuru ett förlagsanslag, på hvad belopp det än må lyda, *alltid räcker till*, när riksdagen ej dertill fogat ordet »högst», förestälde sig emellertid hr Palmstierna, såsom ett hans yttrande i Första kammaren 6 April 1889 utvisar, att anslaget till volontärskolor *icke* räckte till!

Och derför föranledde han ett af K. Maj:t i kommandoväg — utan statsrådets hörande — fattadt beslut 1 Maj 1888, hvarigenom elevantalet vid Karlsborg inskränktes från 603 till 460.*

När denna sagolika dumhet blef känd, utföll omdömet derom inom militära och icke militära kretsar enhälligt med en skärpa, hvars uttryck vi ej skola återgifva, för att ej orsaka en kollision med tryckfrihetslagen. Det uppgafs väl sedermera, att krigsministern tycktes halfvakna till någon besinning, men detta symptom var bedrägligt. Ty den enda förnuftiga åtgärd, som bort vidtagas, nemligen återkallandet af generalordern af 1 Maj 1888 uteblef. Och att han föranledde en proposition till 1889 om volontärskoleanslagets *ökning*, lägger blott ännu tydligare i dagen den höga grad af oförstånd i embetet, som sedan tre till fyra år presiderar i landförsvarsdepartementet. Förhållandet är så utomordentligt, ditintills så exemplöst, att vi anse oss böra fullständigt belysa det.

I motiveringen till den K. propos. erkänner hr P., att hans famösa generalorder »icke kan annat än menligt inverka på den för det indelta infanteriets tjenstedughighet synnerligen viktiga volontärinstitutionen». I förbigående anmärka vi här att krigsministern, som tillträdde sitt embete utan någon insigt i de *allmänna* militärfrågorna, såsom organisationsfrågor o. d., här röjer att han i sjelfva verket icke fattat voluntariatets betydelse: det syftade vida längre än att blott lappa litet på indelta armén, sätta en ny klut på trasiga kläder. Emellertid erkände han åtminstone, att åtgärden var skadlig. Skadan borde väl således botas? Nehej, *det* var icke meningen. Nej, hr Palmstierna tyckte bara nu, liksom när generalordern utfärdades, att det skulle vara trefligt, om det verkliga *utgifts*-beloppet komme att närmare öfverensstämma med det nominela *anslags*-belopp för volontärskolor, som figurerar i budgeten. Nåväl, denna räkenskaps-estetik må gälla allt hvad den kan: det allra högsta som är att säga till dess förmån, är att den ju kunde motivera en propos. om höjning af förlagsanslaget, att en sådan höjning kunde vara lämplig, ehuru den icke var nödvändig; deremot kunde den aldrig motivera eller ens i minsta mån urskulda

* Visserligen läser man i majoren Warbergs årsberättelse i krigskonst inför krigsvetenskapsakademien den 24 Januari 1888, att volontärskoleanslagets »otillräcklighet framtingat» den beklagliga begränsningen af volontärantalet, men vi våga tro att detta är en *lätsad* okunnighet om verkliga förhållandet.

det genom generalordern föröfvade attentatet mot volontärinstitutionen. Men hur utfördes nu hr krigsministerns bokhållaretanke? Anslaget, som år 1887 öfverskridits med 49,694 kr. 11 öre, beräknades år 1888 komma att öfverskridas med omkring 92,000 kr.* Det var väl således minst sistnämnda tilläggssumma, han begärde? Alldeles icke, utan den förstnämnda jämnad till 50,000. Det var således en *icke ens fullgängen bokhållaretanke* och ingenting annat, som motiverade först generalorderns inqualifiabla sottis och sedermera propositionen om anslagets höjning.

Se, generalordern, den skulle upprätthållas på bekostnad af den nytta, som med volontärinstitutionen icke blott var afsedd utan ock med visshet päräknelig. Då sålunda elevantalet blifvit nedsatt från 603, som det utgjorde året 1887—1888, till 460 eller blott något mer än det utgjort året 1886—1887, skulle således beloppet af den verkliga kostnaden för sistnämnda år ungefärligen räcka till för framtiden. Men då denna verkliga kostnad var 50,000 kr. högre än förlagsanslagets belopp (285,000), borde detta ökas med 50,000, ty eljest — detta är en fix idé, som ingen kemisk eller mekanisk process kan få ut ur krigsministerns hjerna — räcker *förlagsanslaget icke till* ens för det sålunda minskade elevantalet, utan man skall då — han säger det rent ut i sitt anförande till statsrådsprotokollet — få vidtagna ytterligare åtgärder af samma slag som generalordern af 1 Maj 1888. Ett nytt attentat är väl således att emotse?

Mot en sådan pansarbeklädnad af oförstånd känna vi ej några skäl, någon logik, någon bevisningskonst, som ej skulle vara lika vanmäktiga som ett pilbågskott mot Creusots stålplåtar.

Hvad vanns nu med detta extraordinära tillvägagående?

Att den tulltrogna majoriteten vid 1889 års riksdag afslog propositionen om förhöjning af anslaget. Och detta skedde under åberopande (i statsutskottets utlåtande) af den generalorder, som minskade volontärantalet. Motsägelsen mellan denna och den K. propositionen var sådan, att de i anslagsfrågor ej ovanliga och tyvärr icke alltid grundlösa misstankarne, att vederbörande ej rätt veta hvad de vilja och ej äro rätt uppriktiga, började röra sig. Många kommo på den tanken, att en anslagshöjning skulle föranleda, att ett *onödigt* stort antal volontärer antoges.

Sedan vi med detta exempel något utförligt sökt visa våra läsare arten af den tankegång, med hvilken vi i det följande få att göra, kunna vi der fatta oss jämförelsevis mera kort om lottningsprojekt, befordringar, den nya militärdistrikindelningen, neutralitetsrustningar, rekvissionslagar, generalsförslag och tullförsvarspropositioner m. m.

* Enligt kapitalkontot till rikshufvudboken stannade bristen för år 1888 icke vid 92,000, utan uppgick till något öfver 104,000 kr.; och deri var alls icke något ondt, tvärtom, i ty att detta ådagalägger att voluntariatet blef allt mer och mer populärt.

